

Зміст

<i>Пролог: падіння</i>	10
1. Розрив	14
2. Зміни	43
3. Святкування	67
4. Відбіркові матчі	89
5. Неспростовні факти	116
6. Підйом	138
7. Наближення	162
8. Падіння	185
9. Англія: надія	210
10. Англія: кінець	230
11. Карусель	254
12. Контракти, рішення та ніч гольфу	278
13. Диво-голи та травми	300
14. Шимпанзе, наступ і лист	326
15. Мрії	348
16. Покидаючи «Ліверпуль»	373
 <i>Додаток: кар'єра в цифрах</i>	 399
<i>Подяка</i>	402
<i>Дозвіл на ілюстрації</i>	405

Пролог: падіння

Ліверпуль, неділя, 27 квітня 2014 року

Я сидів на задньому сидінні авто і відчував, як по моєму обличчю течуть сльози. Я вже багато років не плакав, але цього разу просто не міг стриматися. Надвечірнє ліверпульське сонце виблискувало на кожній моїй сльозинці. «Енфілд» лишався позаду, а я й слова не міг вимовити. Не пам'ятаю, чи довго ми їхали. Не пам'ятаю навіть, були на дорозі затори чи ні. Всередині у мене було порожньо. Я ніби вмирав.

За годину до того, після матчу проти «Челсі», я мріяв провалитись крізь землю. Наша передостання домашня гра сезону мала стати вирішальною в боротьбі за чемпіонський титул. У попередньому двобої ми здолали на «Енфілді» наших найближчих переслідувачів — «Манчестер Сіті». Це був одинадцятий матч без втрат очок поспіль. Ще одна перемога, і ми б майже точно виграли чемпіонат уперше з травня 1990 року.

Двадцять чотири роки тому, коли мені виповнилося десять, ту команду, якою ми з татом щиро захоплювались, тренував Кенні Далгліш. Капітаном був Алан Гансен. А ще за неї виступали Макмагон і Молбі, Бірдслі та Раш, Вілан і Барнс.

Я мріяв повторити їхній успіх, коли прийшов до академії «Ліверпуля» у вісім років. Я молився, щоб одного дня теж виграти чемпіонат перед заповненим стадіоном. Мій дебют у складі першої команди припав на 1998 рік. Тоді мені було

вісімнадцять і я не уявляв, як це, бути тридцятитрьохрічним чоловіком, котрий ридає на задньому сидінні авто.

Відчуття були такі, наче я втратив члена родини.

Ніби й не було чверті століття, що я присвятив цьому футбольному клубу. Події того вечора знову і знову прокручувались у моїй голові. Я навіть не намагався стримати сльози.

Все сталося на останній хвилині першого тайму в матчі проти «Челсі» на чолі з Жозе Моурінью. Мені віддали звичайний пас недалеко від центру поля. У тому моменті не було геть нічого особливого. Я рухався назустріч м'ячу. Він прокотився у мене під ногою.

А потім я послизнувся. І впав на газон.

Гравець «Челсі» підхопив м'яч і помчав з ним до наших воріт. Я схопився на ноги і що було сил кинувся за ним. Я гнався за Демба Ба так, ніби від цього залежало моє життя. Я знав, що станеться, якщо я його не наздожену. Та це вже було марно. У мене не було шансів.

Ба забив. Усе закінчилось. Моє падіння дуже дорого обійшлося команді.

Я їхав у машині з моєю дружиною Алекс та Гретті, тобто Полом Макгреттенем, одним із моїх найближчих друзів. Алекс і Гретті відчайдушно намагалися втішити мене. Вони казали: «Слухай, усе ще можна виправити, лишилося ж пару матчів...».

Але я все розумів. Тепер доля титулу була в руках «Манчестер Сіті», і я знав, що вони свого шансу не прогавлять. «Ліверпуль» втратив свою нагоду. Вже не станеться стамбульського дива — повторення фіналу Ліги чемпіонів 2005 року, коли ми поступались «Мілану» після першого тайму 3:0, але зуміли перевести матч у серію пенальті та виграти її. Я був одним із ключових гравців тієї команди, її капітаном. Я забив перший м'яч «Ліверпуля» в тому поєдинку проти італійців. Першим поцілував і підняв над головою трофей Ліги чемпіонів того чарівного вечора в Стамбулі.

Я знав смак великої перемоги і гіркоту та відчай поразки. Два роки по тому ми програли фінал Ліги чемпіонів тому ж «Міла-

1. Розрив

У дитинстві, щодня граючи у футбол на Айронсайд-роуд, я ставав Джоном Барнсом. Може, він і був на сімнадцять років старший за мене та мав інший колір шкіри, але там, на клапті асфальту просто перед дверима нашого будинку, ми з найкращим гравцем «Ліверпуля» ставали клонами.

Тоді в нашому глухому провулку я уявляв, що я такий, як Барнс, технічний, нездоланий, неперевершений дриблер і машина для штампування ефектних голів. Я часто грав проти свого брата Пола та його приятелів, на три-п'ять років старших за мене. Вони грали жорстко, іноді збивали мене з ніг, і я розбивав коліна до крові. Але я без сліз вставав і знову перетворювався на Джона Барнса на нашій вулиці, що більше асоціювалась у мене з футбольним полем.

Тут простежується певний символізм. Джон Барнс мав у «Ліверпулі» десятий номер, а ми жили на Айронсайд-роуд, 10. Ми обидва любили футбол. Ми обидва любили Ліверпуль, хоча Джон потрапив до Мерсісайду з Ямайки, транзитом через Вотфорд, а я народився тут, у місті.

Я був худючим малим. Також я часто перетворювався на Джона Олдріджа, хай і без вусів, і на Пітера Бірдслі, намагаючись повторити його фінти, хоч не мав його тайнсайдського

акценту. Я бував Ронні Віланом, спокійним господарем центру поля, та Стівом Макмагоном, жорстким майстром обманних рухів, котрий мав такий самий ліверпульський акцент, як і я. Я часто відпрацьовував той трюк Макмагона, коли він супроводжував м'яч уздовж бокової лінії. Я повторював його знову і знову. Зірки «Ліверпуля» були частиною мене. Я перетворювався на них під час баталій на Айронсайд-роуд, коли всі суперники були значно більші та сильніші за мене. Моя рішучість компенсувала різницю в антропометрії.

Мені було вісім, коли мене прийняли в академію «Ліверпуля». Мій батько возив мене в спортивний центр Вернона Сенгстера в Стенлі-парку. Ми обидва дуже пишалися. Я носив червоні кольори «Ліверпуля», і нам було байдуже, що доводилось їздити двома автобусами, іноді в дощ чи мороз. Мені здавалося, що на мене постійно світить сонце.

Коли я таки втомлювався, адже був ще малий, тато мене підбадьорював. Кілька разів бувало таке, що я повертався зі школи і казав, що надто втомлений, щоб їхати на тренування двома автобусами. Тоді тато приводив мене до тями. «Ти не можеш бути надто втомлений для “Ліверпуля”, — казав він. — Давай. Іди переодягайся, причепурись і будемо їхати». Коли ми доїжджали до спортивного центру, я вже рвався на поле.

Я завжди любив Олдріджа, Барнса, Бірдслі, Макмагона, Вілана та решту, але з часом, коли я став підлітком, у мене з'явилися і нові кумири. Коли Роббі Фаулер виходив у нападі «Ліверпуля» з дев'яткою на спині, я, захоплений уболівальник, мріяв, що колись ми з ним гратимемо разом. Роббі теж був із Ліверпуля. Він став героєм для нас усіх. Хлопця з Токстету нарекли «Богом». Я уявляв, як віддаю розрізну передачу, після якої Фаулер забиває черговий гол. Я був переконаний, що нас двох ніхто не зможе спинити.

Мрія здійснилась. Я не пограв із Роббі, коли він чи я були на піку кар'єри, але партнерами ми таки стали. Ми разом виступали за «Ліверпуль» та збірну Англії.

2. Зміни

За двадцять п'ять років до того, в серпні 1988 року, англійський футбол виглядав зовсім інакше. Коли я у вісім років потрапив до академії «Ліверпуля», вони були чинними чемпіонами. У травні вони всінадцяте виграли Перший дивізіон, залишивши на дев'ять очок позаду «Манчестер Юнайтед», які стали другими. А ще того сезону «Челсі» фінішували четвертими з кінця, програли потім плей-офф за місце в еліті «Міддлзбро» та понизились у класі 28 травня 1988 року.

Та ще більшою несподіванкою стало те, що двома тижнями раніше «Ліверпуль» поступився у фіналі Кубка Англії «Вімблдону». Та поразка з рахунком 1:0 перекреслила сподівання «Ліверпуля» на другий домашній «дубль» за три сезони. Зараз здається неймовірним, що відтоді «Ліверпуль» здобув лише одне чемпіонство, в 1990 році.

Прем'єр-ліга з'явилась у лютому 1992-го. Тоді на найвищому рівні англійського футболу не було іноземних тренерів та власників клубів. Оссі Арділес став першим закордонним наставником улітку 1993 року. Та поступово наплив іноземних футболістів та тренерів зростав. П'ять із половиною років по тому я дебютував у складі «Ліверпуля», замінивши представника збірної Норвегії Вегарда Геггема на невідомій мені позиції правого захисника.

Перед початком того сезону колишній наставник збірної Франції Жерар Ульє перебрався в «Ліверпуль», щоб працювати разом із Роєм Евансом. У середині листопада він очолив команду, і я отримав свій шанс. 29 листопада 1998 року Жерар, до речі, один із найприємніших людей, яких я зустрічав у футболі, сказав мені кілька слів, поки я знервовано тремтів, чекаючи свого виходу на заміну на вісімдесят п'ятій хвилині. «Ліверпуль» вів у рахунку 2:0 у матчі проти «Блекберн Роверз». Голами відзначились Пол Інс та Майкл Оуен. «Тримай м'яч у нас, — спокійно сказав мені Жерар. — Не губи свою позицію».

Я віддав перший елементарний точний пас партнерові. Потім другий. А потім я пробував виконати навіс у штрафний майданчик після того, як Інсі запустив мене по правому флангу. Передача виявилась такою неточною, що м'яч мало не вилетів за трибуну. Інсі мав такий вигляд, наче збирався мене вбити.

Під керівництвом Ульє я провів тринадцять матчів у своєму дебютному сезоні за «Ліверпуль». А наприкінці сезону сталося щось космічне — «Манчестер Юнайтед» виграли унікальний трєбл: чемпіонат Англії, Кубок Англії та Лігу чемпіонів. «Юнайтед», які мало не увесь матч поступались «Баварії», двічі забили в додатковий час і стали королями Європи.

За наступні два сезони «Манчестер Юнайтед» завершили свій «хет-трик» із титулів Прем'єр-ліги. І обидва рази на другому місці опинявся «Арсенал». Битва між Алексом Фергюсоном та Арсеном Венгером досягла свого піку, але ще лишався промінчик надії на те, що «Ліверпулю» все ж вдасться знову виграти чемпіонат. Під керівництвом Жерара, в сезоні 2000/01, ми виграли власний трєбл: Кубок Ліги, Кубок Англії та Кубок УЄФА. Я здобув свої перші професійні трофеї. А в чемпіонаті ми того року фінішували третіми.

Дванадцять місяців по тому ми стали віце-чемпіонами, поступившись сімома очками «Арсеналу». Наступного сезону, 2002/03, титул знову дістався «Юнайтед», «Арсенал» став другим, а «Ліверпуль» спустився на п'ятий рядок турнірної табли-

3. Святкування

Домашня гра з «Манчестер Юнайтед», третя того сезону в Прем'єр-лізі, стала непересічною подією. Історія нашого з ними протистояння була для нас не найприємнішою. Але я завжди рвався в бій проти них, навіть якщо поразок у нас було більше, ніж перемог. А от Деніель Старрідж підійшов до цього матчу не в найкращому фізичному та психологічному стані. Грати проти «Юнайтед» без Луїса і так було важко. А якби ми ще й втратили Деніеля, то фактично взагалі б не мали атакувального потенціалу.

Перед матчем ми зупинились у готелі Hope Street Hotel. У нас була традиційна прогулянка. Ці п'ятнадцять хвилин я йшов поруч із Деніелем. Я намагався переконати його зіграти, бо знав, наскільки він нам потрібен, щоб узяти три очки в поєдинку з «Юнайтед». З нападників у нас лишався лише Аспас. У нього було кілька вдалих епізодів, але я знав, що іспанцю бракує фізичної потужності, щоб вести за собою «Ліверпуль» у матчі Прем'єр-ліги. Наші шанси на перемогу над «Юнайтед» залежали від Старріджа.

Деніель — один із тих людей, яким часом треба казати: «Ну ж бо, ти ж наш ключовий гравець. Ти нам потрібен». Луїсові цього ніколи не треба було говорити. Він був наче зі сталі. Здається, він не пропустив жодного матчу за «Ліверпуль» че-

рез травму. Я лише двічі бачив, як Луїс заходить у процедурну кімнату. Та й то він просто взяв там льоду. Йому не потрібне лікування. Пам'ятаю, як він грав проти «Арсеналу» з пошкодженням підколінного сухожилля. Це Суарез. Якщо треба, він і цегляний мур головою проб'є.

Деякі талановиті гравці народжуються й з іншими корисними якостями — силою, стійкістю, вірою в себе. Інші ж більш вразливі та часто в собі сумніваються.

У Луїса та Деніеля була різна ментальність. Я бачив, що Деніеля треба час від часу підбадьорювати. Але перед грою з «Манчестер Юнайтед» це було дуже непросто. Він був геть неправильно налаштований.

Перед прогулянкою я поговорив про пошкодження Деніеля з Крісом Морганом та Гленом Дрісколлом, адже якби він дійсно не був готовий грати, я б ніяк його не переконав. У мене й самого часом були сумніви щодо свого здоров'я, коли мені треба було, щоб Кріс чи Глен сказав: «З тобою все гаразд. Ти можеш грати. Вперед».

Я спитав їх: «Як справи у Деніеля?»

Кріс відповів: «Ми думаємо, він може грати. Є нюанси зі стегном, але ми впевнені, що все буде гаразд. Його просто треба надихнути».

Глен погодився, і це додало мені впевненості.

До цього Деніель мав травму гомілки, яку отримав, виступаючи за збірну Англії влітку. Перед початком сезону йому довелося займатись індивідуально, а потім, оскільки Луїс був дискваліфікований, його кинули в бій.

Після матчу з «Віллою» ми зіграли з «Ноттс Каунті» в Кубку Ліги. Поєдинок вийшов не дуже вдалий. Після двадцяти п'яти хвилин протистояння ми вели 2:0, але потім дозволили команді з Ліги Один відігратись — 2:2. Ми таки перемогли 4:2 в екстра-таймі, а Деніель відіграв усі 120 хвилин. Він був нам потрібен, бо наприкінці матчу ми залишились удесятьох. Усі заміни ми вже використали, а Коло Туре пішов з поля через пошкодження паху, тож Деніелю довелося битись. І він відзначився дублем.

4. Відбіркові матчі

Ноді я святкував голи на Айронсайд-роуд так, ніби забив вирішальний м'яч за збірну Англії у фіналі Чемпіонату світу. У мене була футболка з прізвиськом Газзи на спині, і я не раз відправляв м'яч між двома сміттевими контейнерами, що виконували роль стійок. Бував я і Гері Лінекером, який виконує пенальті на останній хвилині фіналу на «Вемблі». Коли м'яч пролітав між смітниками, я аж шаленів від радості. Я був національним героєм, переможцем, який ніжився в любові всієї країни, гасаючи Айронсайд-роуд і вимахуючи руками.

Я був одержимий «Ліверпулем», але мундіаль 1990 року в Італії зробив мене і пристрасним уболівальником збірної Англії. Це був Чемпіонат світу імені Пола Гаскойна та Гері Лінекера, вечорів перед телевізором із родиною, сліз Газзи та болючого півфіналу проти ФРН. Я дивився ту гру вдома. Мені щойно виповнилося десять. У мене в горлі застиг клубок, коли Газза отримав жовту картку і розридався, розуміючи, що у фіналі не зіграє. Як виявилось пізніше, Стюарт Пірс і Кріс Воддл схибили в серії післяматчевих пенальті. Англія була спустошена. Серце Гайтона та всієї країни розбилося.

На вулиці я уявляв собі більш феєричні кінцівки. Маленький Стіві Джеррард дійшов далі, ніж його герой Газза, до фіналу Чемпіонату світу, в якому забив не менш ефектний гол, ніж

на Айронсайд-роуд. Це була така ж мрія, як виграти чемпіонат із «Ліверпулем». Чи навіть більша.

Частенько я уявляв, як виступаю за Англію, ганяючи м'яча на вулицях Гайтона холодними зимовими та спекотними літніми вечорами. Недивно, що ми з моїм старшим братом Полом, якого за пухкі щоки я називав Газзою, боготворили Гаскойна. Не можу навіть приблизно сказати, скільки разів я передивлявся передачі про нього.

До цього моїм улюбленим футболістом збірної був Браян Робсон. «Капітан Марвел», як і я, грав у центрі поля. Коли він одягав білу форму, я миттю забував, що Робсон виступає за «Манчестер Юнайтед». Я ненавидів «Юнайтед», але обожнював Робсона. Якось мій тато йшов з роботи і побачив, як я граю на вулиці з прізвиськом Робсона на футболці.

Тато покликав мене в дім на кілька слів. Про що я тільки думав? Носити футболку Робсона в Гайтоні? Що сусіди подумують? Він був не проти, щоб я вдягав цю футболку вдома, адже теж розумів, що Робсон феноменально грає за Англію, але надворі я мав бути обачним. Я кивнув на знак згоди, переодягся і повернувся на вулицю вже в червоній футболці «Ліверпуля». Та все одно мені подобалось уявляти себе Робсоном, а потім Газзою та Лінекером, хоч він колись і виступав за «Евертон».

Збірна Англії дуже багато для мене означала. Коли у мене з'явилась можливість вступити в Національну футбольну школу в Лілсхоллі, я був на сьомому небі від щастя. За два роки до мене туди ходив Джеймі Каррагер. Там займався Майкл Оуен, Джеймі Кессіді та молодий захисник «Ліверпуля» Томмі Калшоу. Я був певен, що моє місце там, поруч із іншими майбутніми зірками збірної. Після перегляду я думав, що чудово зіграв, тож чекав на запрошення. Я був капітаном команди «Ліверпуль Бойз» і йшов до своєї мрії.

Коли прийшов лист із відповіддю, було багато сліз. Мені сказали, що я чудовий гравець, але, приймаючи рішення, вони зважали на різні чинники, не лише футбольні. Я гадки не мав,

5. Неспростовні факти

На Різдво «Ліверпуль» очолював турнірну таблицю. На цій позиції ми були й 25 грудня 2008-го. Брендан Роджерс, наш наставник у 2013-му, та Рафа Бенітес, який очолював команду за п'ять років до цього, були дуже різними за характером, менталітетом і стилем.

Мене часто питають про колишніх тренерів, і, зазвичай, спогади про всіх них викликають усмішку. З кожним ми пережили безліч щасливих миттєвостей. Траплявся й негатив, але за сімнадцять років професійної кар'єри його ніяк не уникнеш. Мені дуже приємно, що я можу взяти телефон і набрати будь-якого колишнього наставника, крім одного.

Виняток — це Рафа. Всі інші тренери завжди поруч, якщо потрібні мені. Я можу поговорити з ними про все, що стосується мого життя на полі чи за його межами.

Рафа — протилежність щирого доброго Брендана. А втім, було б неправильно оцінювати їх лише в одній площині: Рафу — як холоднокровного тактика, а Брендана — як людського керівника. Кожен успішний тренер та гравець насправді складніший, ніж може спершу здатися.

Брендан миттєво справив враження хорошої приємної людини. Він одразу перейнявся традиціями «Ліверпуля» та виявив величезну повагу до всіх, хто пов'язаний з клубом — від

колишніх гравців до працівників академії в Кіркбі. Але неможливо очолити таку видатну команду, як «Ліверпуль», не маючи жорсткого чи навіть безжального стержня. Така людина повинна вміти приймати складні рішення, котрі можуть когось образити.

Свого першого дня в клубі, 1 червня 2012 року, Брендан дав зрозуміти, що не залишить у команді Стіва Кларка, який був асистентом головного тренера у Кенні Далгліша. Звісно, це абсолютно нормальна практика, коли новий наставник сам обирає собі помічника, але тут ситуація була складніша. Стів і до цього допомагав Брендану, коли вони обидва працювали в «Челсі». Як асистент Моуріньйо, Стів фактично влаштував Брендана на роботу в академію «Челсі», звідки той перейшов у дубль. Там на нього і звернули увагу як на молодого тренера.

Я думав, що Брендан залишить Стіва, враховуючи цю історію з «Челсі», але насправді я нічого не знав про їхні професійні стосунки. Це приклад того, як дивно іноді складаються обставини у футболі. Одного ранку ти працюєш зі Стівом Кларком, асистентом головного тренера, хорошим хлопцем, який любить займатися з командою, а того ж вечора отримуєш від нього повідомлення, в якому він пише, що йде з клубу.

Я багато пережив разом зі Стівом, чудово його знав, аж раптом його не стало. Іноді стосунки рвуться надто різко.

Гравці мусять дуже швидко пристосовуватися до змін, але це буває нелегко. Пам'ятаю, як у травні 2004 року від нас ішов Жерар Ульє. Я тоді кілька днів думав: «Чи будемо ми так грати при комусь іншому? Я не хочу, щоб він ішов». Жерар дав мені можливість дебютувати на найвищому рівні, а у 2003 році запропонував місце капітана замість Самі Гююпя. Ми були настільки близькі, що у мене краялось серце, коли він пішов.

Я мусив нагадати собі, що я ніколи не виходжу на поле з думкою: «Я граю заради тренера». Я завжди граю заради свого клубу чи країни. Отже, не так і важливо, хто за кермом. Мені просто хочеться відчувати з наставником міцний зв'язок та поважати один одного.

Але ті зміни були надто болючі. Як мій перший тренер, Жерар був мені наче батько. Я й досі так до нього ставлюсь.

Пост тренера «Ліверпуля» — це більша відповідальність, ніж більшість посад у футболі. Після успіху Білла Шенклі, який розвинув Боб Пейслі, клуб перетворився на величезний конгломерат, який підтримують у всьому світі. Якщо ти тренер чи гравець такого клубу, твоє завдання — залишити свій слід у цій славетній епопеї.

Я завжди почувався з'єднувальною ланкою в цій історії. В академії «Ліверпуля» мене тренував Стів Гайвей, який грав за видатну команду під проводом Шенклі. Він настільки просяк ідеями свого наставника і став такою невід'ємною частиною «Ліверпуля», що вболівальники присвятили йому пісню «The Fields of Anfield Road». Отже, я на власні очі бачив, як змінюється «Ліверпуль» із приходом різних тренерів — від Шенклі до Гайвея, від Бенітеса до Роджерса.

Думаю, тому я так і поважаю вболівальників. З першого ж дня я розумів, наскільки складно потрапити в команду. Я усвідомлював, наскільки складно буде закріпитись у складі та розвиватись. Навіть коли я грав кепсько, вболівальники завжди бачили, що я стараюся з усіх сил. З тренерами теж так. Вони мусять віддаватись роботі на повну, бо всі ми тут на дуже короткий період, порівняно з історією клубу. Можна стати гравцем «Ліверпуля» чи наставником, але це лише тимчасовий привілей. Клуб існуватиме завжди. У нього завжди будуть найкращі футболісти та тренери. Будуть злети та падіння, але, хай там як, усі ми тут ненадовго. Треба витиснути максимум із цієї можливості, поки вона існує. Але деякі гравці цього не розуміють.

За багато років у мене були різні тренери, кожен мав власний стиль роботи, але був і спільний знаменник. Вони всі вчили футболістів бути професіоналами, старанно працювати та бути командними гравцями. Ці три якості ключові для них усіх.

На елементарному людському рівні мені більше подобаються приємні тренери, такі як Жерар чи Брендан, але, з погляду